

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 49.

Lördagen den 9 December

1871.

Riksdagsdebatternas offentliggörande.

För några få dagar sedan blefvo kamrarnes protokoll för de märkliga öfverläggningarne den 2 och 3 Oktober tillgängliga för allmänheten. Den stora mängden af svenska medborgare som under dessa dagar önskade göra sig någon reda för den pågående striden saknade all vägledning af officiella redogörelser, och var helt och hållet anvisad på hörsagor, eller på de alltid ofullständiga men ej sällan mer än önskvärdt partifärgade referaten i den dagliga pressen.

Den af hufvudstadens tidningar som synbarligen mest bemödar sig om fullständiga och tillförlitliga redogörelser för kamrarnes öfverläggningar, *Nya Dagligt Allehanda*, har själf för ett par år sedan beklagat omöjligheten att i detta fall tillfredsställa rättmätiga önsknningar, och uttalat sin öfvertygelse om det tvingande behovet af en särskild officiel riksdagstidning. Det är nemligen omöjligt för ett enskildt tidningsföretag, äfven med den bästa vilja och de i förhållande till vårt lands utvägar mest betydande ekonomiska krafter, att upptaga fullständiga eller fullt noggranna referat öfver debatter, hvilka för vissa dagar skulle upptaga tidningens hela utrymme, och ändå mer. Än mindre är det möjligt för dessa blad att återgifva den stora massa af viktiga och upplysande handlingar som tillsammans utgöra det så kallade bihanget till kamrarnes protokoll.

Handlingarne för hvarje riksdag utgöra således en ganska omfattande litteratur, nemligen först och främst den ordagranna redogörelsen för öfverläggningen i kamrarne, vidare kongl. maj:ts propositioner och skrivelser till riksdagen, enskilda motioner, revisionsberättelser, komité- och utskotts- betänkanden, riksdagsbeslut, statsreglering och riksdagens skrivelser, utgörande till samman 7 eller 8 starka oktavband och omkring 800 kvartark och tabeller. Hela denna omfattande och värdefulla litteratur, som för hvar riksdag ser ljuset, kan genom prenumeration på postkontoren erhållas för 12 rdr rmt, det billigaste pris hvartill någon svensk skrift kan erhållas, emedan endast kostnaden för själfva papperet och trycksvärtan af prenumeranten betalas: allt det öfriga bekostas af statsverket. Det oaktadt afsättes högst obetydligt, knappast, såsom vi sett uppgifvas, ett par hundra exemplar. Detta är nog ringa för en litteratur som man väntade skulle finnas i hvarje någorlunda bildadt och förmöget hem, som kostar ungefär hälften af en daglig tidning för ett helt år, erbjuder tillfälle för komitenterna att i de enskildaste detaljer följa riksdagsombudens görande och låtande, samt i öfrigt en mängd värdefulla utredningar och öfversigter af särskilda frågor, om hvilka ingen som intresserar sig för allmänna angelägenheter borde underlåta att taga nå-

gon kännedom. Ett sådant tillfälle att för så godt som ingen ting skaffa sig ett värdefullt politiskt och statistiskt bibliotek, hvilket genom sina mångfaldiga, systematiskt uppställda register låter med största lätthet begagna sig, skulle uti intet annat land blifva obegagnadt.

I alla andra konstitutionella länder, England, Frankrike, Italien, Preussen, Belgien och Danmark, kan man hvarje morgon läsa fullständiga och noggranna redogörelser för den föregående aftonens parlamentariska förhandlingar. Den engelska pressen har i synnerhet uppdrifvit referentväsendet till en utomordentlig fullkomlighet, och så stort anseende hafva de stora dagliga tidningarnes redogörelser för parlamentsdebatterna, hvilka ofta upptaga 20 eller 30 tättryckta spalter — och det med den skyndsamt att morgonbladen, som hvarje dag utgå med de första jernbanstågen, redogöra för debatter i underhuset som slutat kl. 1 eller 2 på natten — att parlamentet icke låter föra något annat verbalprotokoll. Till och med i vårt brödraland Norge har allmänheten tillfälle att med noggrannhet följa de allmänna angelägenheternas behandling hos representationen, och Norske Stortingsefterretningar äro spridda och lästa öfver hela landet.

Flere gånger hafva förslag blifvit framställda om utgifvandet af en riksdagstidning eller andra anordningar, hvarigenom redogörelserna för kamrarnes öfverläggningar skulle kunna skyndsammare än nu är händelsen komma till allmänhetens kunnskap, men ingen ting af allt detta har ledt till det åsyftade ändamålet. Emellanåt hafva några små ansatser blifvit gjorda, så att protokolls-häftena en eller annan vecka efter debatterna kommit i ljuset, men efter hand har allt återtagit den saktmodiga gången, och, som vi sett, har det denna gång erfordrats nio veckor för att bringa två små tunna band, af knapt 200 sidor hvardera, under allmänhetens ögon. De betydliga omkostnaderna för riksdagsprotokollens tryckning, då de hvarken kunna bespara det myckna skriferiet i utskotten, eller lifva allmänheten till prenumeration, äro således till stor del alldeles bortkastade.

För ett par år sedan yttrade en nu mera upphörd tidning i afseende på detta ämne några ord, som vi tillåta oss att här upptaga:

För att folkrepresentationen skall uppfylla hela sitt stora ändamål, är det nödvändigt att dess medlemmar i hvarje ögonblick tala icke blott till hvarandra, och till de åhörare som för tillfället kunna vara på läktaren, utan till hela allmänheten. Hvarje deras yttrande bör vara en bekännelse inför hela landet af deras öfvertygelse, ett vitnesbörd om det sätt hvar på de uppfylla sina pligter. Medvetandet hos representanten att landet lyssnar till hans ord i riksförsamlingen sporrar hans nit för det allmänna bästa och skärper hans rättskänsla. Man skulle kunna tro att en allmännare uppmärksamhet på hvad som talas inom riksförsamlingen skulle uppmuntra till mångordighet och det slags våltalighet som mer består i klingande fraser än sunda och nyttiga tankar. Sådant är emellertid icke förhållandet, och hvarje talare som har aktning för sig sjelf ställer strängare anspråk på sin framställning, i den mån den kommer till fleres kännedom. Man har i Norge haft tillfälle att iakttaga huru välgörande den allmännare bekantskapen med stortingets förhandlingar återverkat på dess talare. Uppfostrade och medborgerligt sinnade normän kunna ej nog betona den mätta och den hysning i ton och framställningssätt som äfven hos mindre bildade ledamöter af stortinget blifvit en följd deraf att »Efterretningerne» äro spridda i hela landet, så att en hvar kan kontrollera stortingsmännens offentliga uppförande.

Nyttan vid valförrättningar af en allmännare bekantskap med riksdagsprotokollen torde inses utan särdeles bevisning. Det är godt och väl att den gamle riksdagsmannen framträder med en redogörelse för sin föregående offentliga verksamhet. Han har alla anledningar att framhålla sina förtjenster, och detta är en mycket lätt sak, när ingen är till hands för att kontrollera honom. Om sina missgrepp och sina misslyckade anföranden lär han deremot icke hafva mycken lust att vara mångordig. Har han stått väl hos tidningsreferenterna — och det ligger inom erfarenheten att äfven dessa aktade medarbetare i sanningens tjänst hafva sina menliga svagheter — så kan han nog hafva vackra vitsord att åberopa, praktstycken af våltalighet, som han ibland sjelf icke käns rätt vid; men motståndarnes dräpande repliker, deras obarmhertiga blotande af hans felaktiga sakuppgifter och hans lösa logik, kommer ej till åhörarens öra. Ett omvänt förhållande låter äfven tänka sig. I båda fallen är protokollet en omtalig domare, som anvisar honom hans rätta plats, framhåller hans förtjenster, utan att han sjelf behöfver göra det, eller afrycker honom de lånta fjedrarnas hvarmed han kunnat finna för godt att pryda sig för tillfället.

Dessa ord hafva så mycket större tillämplighet på den urtima riksdagen, som hela den stora tidningspressen i hufvudstaden då bildade ett kompakt regeringsparti, som hade de mörkaste färger till hands för att måla förvändheten hos dem

som motsatte sig det kungliga förslaget, men deremot idel guld och purpur för dem som voro dess anhängare. Vi vilja icke säga att detta skett med beräkning, eller kanske ens med vetskap, men man behöfver endast jemföra några spalter af tidsningsreferaten med de motsvarande sidorna i de officiella protokollen, för att varseblifva den ton af indignation hvarmed vissa obehagliga talares anföranden återgäfvos, den känsla af beundran hvarmed de motsatta åhördes och återgäfvos. Det har också blifvit en sed hos den dagliga pressen, eller åtminstone hos en del af dess medlemmar, att helt och hållet förbigå somliga talare men åt andras yttranden gifva en så mycket större utförlighet. Detta må gerna ske i de summariska berättelserna, som nu mera nästan regelbundet intaga de ledande artiklarnes plats, och som kunna anses såsom uttryck af redaktionens egen stämning för tillfället; deremot vore det särdeles önskligt, att de egentliga referaten, hvilka afse att så troget som möjligt återgifva själfva debatten, men icke att skildra utgifvarens glada eller sorgliga känslor, vore så opartiska och stämmingslösa som möjligt.

Vi hafva för egen del med allt för mycken skärpa framhållit hvad vi i vissa delar af Andra kammarens förhandlingar funnit rätt, taktlöst och öfvermodigt, för att vi skulle kunna misstänkas för några sympatier med de talare hvilka understundom der föra ett långt ifrån värdigt språk. Men vi kunna icke dölja vårt intryck efter läsningen af detta nyaste protokollshäfte, att landsbygdens representanter i allmänhet uppträdde med större foglighet och måtta än förut, under det vissa af motsidans talare, särdeles mot debattens slut på måndagsaftonen, uppträdde med en bitterhet och en hetta som icke rätt väl förenar sig med den höga intelligens på hvilken dessa talare göra rättmätigt anspråk. I den mån den konstlade hänförelsen för det kungliga förslaget börjar fördunsta — och vi tro oss veta att detta skall blifva mer och mer förhållandet, sedan den militärvetenskapliga kritiken, från ett håll der man lika litet kan misstänka regeringsfientlighet som egennyttia, hinner uttala sig — bedömer man med svalare blod och strängare granskning hvad som blifvit på hvardera sidan yttradt, när det icke föreligger i hetlefrade referenters personliga

uppfattning utan i själfva de uttryck i hvilka talarne valt att kläda sina tankar.

Några af dessa uttryck kunde utan skada hafva varit fogligare. I det yttrande hvarmed chefen för landtförsvarsdepartementet öppnade debatten i Andra kammaren förmiddagen den 2 Oktober, säger han att han i Särskilda utskottets betänkande »nödgas se en uppenbarelse af den tillintetgörrelsens makt, för hvilken ty värr i vår tid många målsmän finnas, uppträdande både i ord och tyst handling». Hvad menas med denna »tillintetgörrelsens makt»? Är det med den parisiska kommunens förstörelseifver som en ledamot af konungens råd anser sig kunna jemföra tjugofyra svenska medborgare, hvilka, säga hvad man vill om deras åsigter i en politisk och militärisk fråga, blifvit på sina platser insatta genom kamrarnes fria val, och hvilka väl borde gå fria från missödet att ställas på samma linia med personer, hvilkas namn varit en skräck för vår tid och skola lefva såsom en afsky och en förbannelse hos efterverlden? Om eljest det starka uttrycket hade någon mening — och vi kunna icke antaga att det från en sådan plats och i en sådan stund var utan all mening eller öfverläggning — så måste det väl betyda en tillintetgörrelse af något dyrbart och heligt, af lif, egendom eller fädernesland. Det är möjligt att talaren ansåg ett afslag på sitt förslag så äfventyrligt för fosterlandets väl, att han fann det likställigt med förstöringen af vårt samhälles politiska tillvaro, men det fans då många andra som bidrogo till detta afslag, och bland dem en af talarens allra högst ansedde embetsföreträdare: ville han också räkna denne bland tillintetgörrelsens målsmän? Det är icke underligt om sådana bittra ord framkalla skarpa svar, men der finnes i protokollet knapt något sådant, om icke det att en talare kallade det för »allvarsamma beskyllningar», hvilka han för sin del ville »låta stå för den ärade talarens räkning».

En ledamot från Halland tadtades med häftighet för det dunkla hot om personligt våld som någon trodde kunna vara dermed menadt. Den del af hr *Carl Ijvarsons* anförande, på hvilken denne talare anspejade, har i protokollet ordagrant följande lydelse:

Då jag här ofvan antydt att frågan i ett hänseende klarnat, kan jag dock icke underlåta

att äfven säga att den samma i ett annat hänseende mörknat: det är sjelfva öfverläggnings-sättet som föranleder detta. Jag hörde nyss en talare från Smålandsbänken uttala sitt missnöje öfver dem å motsatta sidan som han ansåg hafva uppträdt såsom skolmästare mot oss. Jag vet icke om benämningen är den lämpligaste, men jag vill likväl uttala den önskan att icke allt för många måtte följa dessa mästares exempel, ty intelligent synes det mig icke vara, ehuru man hade skäl att vänta det af dem som varit nog lyckliga att i sina yngre dagar få en intelligentare uppfostran än flertalet af oss. Jag tänker mig blott, om vi skulle uppträda mot dem på samma sätt som en och annan uppträder mot oss, hurudan öfverläggningen i kammaren då skulle blifva, eller hvad nyttigt vi dermed skulle åstadkomma. Med öfversitteri eller hån vinnes ej något godt, hvarken för landet i sin helhet eller för de enskilda delarne, icke heller för ärendenas lösning; än mindre befrämjas enigheten genom ett sådant förfarande. Jag vill därför varna för fortgående på denna väg samt vördsamt anhålla att herrarne måtte upphöra med dessa retemedel mot oss landsmän, ty om enighet ger styrka, borden J kunna se hvar makten ligger.

Sådana äro de ord i hvilka man ansett sig hafva rätt att söka ett hot om personligt våld. Vi lemna derhän, om det valda uttrycket var det lyckligaste, men säkert är att efter allt hvad som förut hade blifvit yttradt, kan det åtminstone synas naturligt, om också ej så väl afvägdt, som med denne representants ordalag eljest plägar vara händelsen.

En annan *cause célèbre* i samma dags diskussion var den mycket omtalade episoden, i hvilken grefve A. Posse och statsrådet Wennerberg voro deltagare. Den som läste tidningsreferaten för de dagarna måste hafva trott att hr chefen för ecklesiastikdepartementet lidit en dödlig förolämpning af sin antagonist. Grefve Posse anförde några stycken ur hr statsrådets tal i Andra kammaren den 17 April detta år och tillade: »Det märkliga yttrandet afslutades med en antydan om »det hvardagliga spektaklet utaf en seger, vunnen af ett särskildt utskott ihop med ett särskildt intresse». Hvad det nu än må kallas »hvardagligt» är det icke i något land, och minst i vårt eget, att höra de herrar och män hvilka blifvit kallade att deltaga i styrelsen af landets angelägenheter framställa sådana tvifvel, de må nu vara med tvekan riktade mot representationen, någon

del deraf, eller mot sjelfva folket. Deremot är det fullt antagligt, att ett sådant antagande från ministerbänken mera än allt annat är egnadt att framkalla den »skadeglädje», hvarom statsrådet Wennerberg »ordat.» Detta var hela det svåra och urskulldiga anlopp — och herr statsrådet säger sjelf att grefve Posse »angripit» honom — hvar öfver vissa af pressens organer så förtvifladt beklagade sig, ty de få följande rader som ännu höra till samma ämne angå saken och icke hr statsrådets person. Om denne höge embetsmans svar vilja vi icke yttra oss. Det kan af hvar och en som önskar verklig upplysning i saken läsas in extenso i protokollet. Hr statsrådet »tackar Gud», att hans förra »tal i försvarsfrågan» står intaget i protokollet; huru vida han äfven kommer att offentligen hembära försynen en lika tacksamhet för det att detta sista »tal» der står intaget, kommer väl framtiden att upplysa.

Vi hafva anført dessa få exempel, och vi skulle kunna anföra många flere, på nödvändigheten deraf att allmänheten rundt omkring i landet får en trogen föreställning om hvad som verkligen föregår inom riksdagen, och att icke dess omdöme om det sätt hvarpå dess ombud uppfylla sina ansvarsfulla pligter blir beroende af mer eller mindre bjert färglagda referat, och af dessa korrespondensartiklar till landsortstidningar som egentligen tyckas afsedda att roa läsaren med humoristiska framställningar af vissa talares utseende. Det kan medföra allvarsamma vådor, om folket får oriktiga begrepp om sina representanters yttranden, och det är icke riksdagen värdigt att af missförstådd sparsamhet derom lemna sina hufvudmän i okunnighet. Några vaktmästare mindre och några notarier mer vore allt som behöfdes, för att få protokollet ut i så pass god tid att de åtminstone icke förlorat hela nyhetens intresse, när de en gång hinna till det försvinnande fåtal af allmänheten som öfver hufvud frågar efter dem. Huru detaljerna skola inrättas, är en fråga som icke hör hit: vi förmoda att svårigheterna icke äro alldeles öofvervinneliga, om man endast finner saken vigtig nog att förtjena något afseende.

Frihandel och protektionism.

Vi hafva för några dagar sedan mottagit följande skrifvelse, med anhållan om dess införande i tidskriften, och vi uppfylla så mycket hellre korrespondentens önskan, som saken äfven är af vikt för oss sjelfva, då den nu varande ultra-protektionistiska statschefen i Frankrike äfven torde vara betänkt på att få traktaten med Sverige på ett eller annat sätt upprifven.

London den 25 Nov. 1871.

Som bekant pågår för närvarande i Frankrike en stark rörelse i protektionistisk riktning. Det är ej att undra öfver att mr Thiers, som är en så gammal och varm vän af skyddstullar, när han nu en gång kommit till makten, vill söka åt dessa sina älsklingar bereda så godt rum som möjligt. Samma förhållande är ock med den nya franska finans-ministern Pouyer-Quertier, som derjemte är representant för de stora bomullsfabrikerna i Rouen. Tidpunkten för en protektionistisk agitation är icke heller illa vald. Allt hvad i Frankrike blifvit åtgjordt i frihandelsväg daterar sig från den kejsarliga regimen; och, med kännedom om lynnet hos mängden af fransmän, inser man lätt att det nu bör vara ett i icke ringa mån populärt verk att söka rifva ned hvad som under kejsardömet blifvit uppbyggt — äfven om det icke i Frankrikes närvarande tryckta finansiella ställning, då från alla håll medel måste hopplöckas för att betäcka de ofantliga statsutgifterna, läge nära till hand att åter framkomma med den gamla, allena saliggörande protektionistiska metoden: att skaffa förökade statsinkomster genom att höja tullsatserna.

I Frankrike har frihandelspolitiken blifvit införd, icke såsom i England genom reformer i tulltaxan, som vidtagits för deras egen skull, oberoende af andra ändamål, utan genom successift afslutade handels-traktater med främmande makter, genom hvilka traktater naturligtvis ömsesidiga och equivalenta tullnedsättningar åstadkommits och Frankrike således icke behöft »gifva bort» något, utan att erhålla i utbyte motsvarande valuta. Detta är dock hvad de franska protektionisterna gerna vilja förneka. Vi minnas huru våra svenska skydds-

tullsvänner i afseende å *vår* franska handels-traktat öfverhopade regeringen med förebråelser för en allt för långt drifven »oegenytta» gentemot fransmännen och påstodo att vi den gången icke fingo jemngodt vederlag för hvad vi »bortgäfv». Alldeles samma oegenyttiga frikostighet vilja nu fransmännen påbörda kejsaren såsom ett fel, då han 1860 ingick handelstraktaten med England; och genom ett ihärdigt uppre-pande att traktaten varit mera gagnande för England än Frankrike, att den tillkommit af den orsak att kejsar Napoleon ville visa engelsmännen en artighet o. s. v., har man lyckats göra den mer och mer impopulär och förbereda allmänna tänkesättet för de »modifikationer» af den samma som franska regeringen tänker föreslå lagstiftande församlingen, när denna åter träder till sammans.

Nu finnes här i London en klubb — »Cobden Club» — stiftad till äminnelse af den bekanta frihandlaren Richard Cobden, och som äfven räknar ledamöter i Sverige — hr P. Murén i Gefle har, om vi ej misstaga oss, för någon tid sedan blifvit kallad till hedersledamot af den samma. Denna klubb, som söker verka genom utgifvande af skrifter i frihandelsanda, hvilka utdelas till och spridas genom ledamöterna, har nyligen publicerat ett kort häfte, som bär titeln »Commercial policy of France and the Treaty with England of 1860». Denna lilla bok, grundad på franska och engelska officiella berättelser, har öfver allt i England blifvit berömd såsom en utmärkt väl framställd och sammanfattad utläggning af den omnämnda handelstraktatens verkningar, och då den innehåller åtskilliga statistiska uppgifter, som utgöra ganska viktiga, allmängiltiga bidrag till frågan om frihandeln och protektionism, torde ett kort sammandrag af dess innehåll ej vara hos svenska allmänheten ovälkommet.

Handelstraktaten mellan Frankrike och England afslutades, såsom nämndt, år 1860; och har derföre bokens författare, när han vill ådagalägga huru vida traktaten ländt Frankrike till fördel eller skada, tagit till jemförelsepunkter året 1859, eller det närmast före traktatens afslutande, och 1868,

eller det senaste för hvilket fullständiga statistiska berättelser finnas att tillgå.

Det visar sig då att 1859 Frankrikes handel, import och export till sammans, belöpte sig till ett värde af 3,907 millioner francs, till hvilket belopp följande stater, som sedan dess med Frankrike ingått handelstraktater — nemligen England, Belgien, Tyskland, Österrike och Holland — bidrogo med 1,697 millioner francs. År 1868 hade värdet af Frankrikes handel stigit till 6,229 mill. francs, hvartill ofvannämnda länder bidrogo med 3,175 mill. francs, hvadan således deras handelsförbindelse med Frankrike under denna period ökats i värde med 1,478 mill. francs, eller nära nog fördubblats. Värdet af Frankrikes handel 1868 med hvart och ett af dessa sex länder uppgifves i följande tabell i millioner francs:

	Import.	Export.	Summa.
England	580	921	1,501.
Belgien	354	288	639.
Tyskland (Zollverein)	266	226	492.
Österrike	47	8	55.
Schweiz	141	276	417.
Holland	40	31	71.

Totalsumma millioner francs 3,175.

Författaren, som icke alls nämner svenska handelstraktaten, anmärker särskildt att traktaten med Österrike icke afslutades förr än 1866 och de med Tyskland och Schweiz 1865, till följd hvaraf deras verkan på Frankrikes handel med dessa länder icke kunde hafva hunnit framträda i märkbarare grad redan år 1868.

Det är naturligt att en så stark utveckling af Frankrikes utrikes handel varit åtföljd af en betydlig tillökning i den sammanräknade dräktigheten af dervid använda skepp, och har Frankrike i denna sjöfart så bidragit:

	Franska skepp använda i Frankrikes	
	1858.	1868.
	Tons.	Tons.
utrikes handel	2,218,199	3,095,544,
handel med kolonierna	625,140	992,576,
inrikes handel (kustfart)	6,234,610	5,498,248.
Summa	9,077,949	9,586,368.

Som ofvan synes, har således Frankrikes skeppsfart i handel med dess kolonier och främmande länder, hvilken 1866 lemnades

öppen för andra nationer att täfla med fransmännen, i betydande mån (med öfver 1,200,000 tons) tilltagit. Deremot visar sig en förminskning i den inrikes kustfarten, hvilken ännu är, med högst få oväsentliga undantag, reserverad för fransmännen sjelfva. Anmärkningsvärdt är att den enda gren af fransk sjöfart som ännu är skyddad mot främmande täflan, skulle vara den enda som aftagit i betydenhet efter den nya, friare handelspolitikens tillämpning.

Beträffande nu särskildt fransk-engelska traktatens verkningar fäster författaren till en början uppmärksamheten på, hvilket viktigt element handeln med England utgör i Frankrikes hela utrikes handel, i det att den bildar omkring en fjerdedel af denna, under det att Englands handel med Frankrike utgör blott omkring en tiondedel af Englands hela utrikes handel. En jämförelse af årliga totalvärdet af handeln mellan de båda rikena, inklusive import, export och reexport under femårsperioderna 1855—59 och 1865—69 gifver följande resultat, uttryckt i £ sterling:

	Import från Frankrike.	Export till Frankrike.	Summa.
1855—59	12,328,219	10,204,788	22,533,007,
1865—69	33,960,099	24,353,265	58,313,364,
Tillökning	21,631,880	14,148,477	35,780,357.
Procent	175	139	159;

detta under det Englands utländska handel i sin helhet under samma tid tillvuxit: importen med 69 procent och exporten med 65 procent.

Efterföljande tabell utvisar värdet af Frankrikes import och export åren 1859 och 1868 af dess viktigaste handelsartiklar:

	Import i millioner francs.		Skilnad.	
	1859.	1868.	Tillökn.	Minskn.
Silke	211	438	227	—
Bomull	154	271	117	—
Ull	126	238	112	—
Trävaror	106	179	73	—
Djur	51	158	107	—

	Export i millioner francs.		Skilnad.	
	1859.	1868.	Tillökn.	Minskn.
Sidenväfnader	500	523	23	—
Ull d:o	181	251	70	—
Bomulls d:o	67	64	—	3
Linne d:o	15	27	12	—
Vin	232	234	2	—
Silke	45	146	101	—

Man finner af ofvanstående att beträffande de två förnämsta artiklarne i Frankrikes exporthandel, siden och vin, det tillökade värdet af exporten icke hållit jemna steg med den utveckling Frankrikes utrikes handel i allmänhet gjort under perioden från 1859 till 1868. Dertill har dock ej frihandelspolitiken varit på minsta sätt vållande. Orsaken får sökas i den omständigheten att, till följd af det stora medborgerliga kriget i Nordamerikas Förenta Stater och den afskräckande höga tulltariff som der under senare åren varit gällande, Frankrikes export af siden och vin till Förenta Staterna blifvit i så betydande grad reducerad, att det skulle varit ruinerande för dessa två Frankrikes stora industrigrenar, hade icke utsträckningen af handeln med England lemnat Frankrike ersättning för den förminskning den amerikanska handeln lidit, och hvilken framgår af efterstående siffror.

Exporten af siden och vin från Frankrike till Förenta Staterna under hvarterdera af åren 1859 och 1868.

1859.

	Quantitet.	Värde.
Siden	938,761 kilos	138,246,607 francs.
Vin	22,299,552 litres	32,007,998 »

1868.

	Quantitet.	Värde.
Siden	351,283 kilos	43,975,163 francs.
Vin	14,364,789 litres	13,827,528 »

Det är, tillägger brochyrens författare, ett undransvärdt faktum att, trots en så plötslig och svår stöt, Frankrikes handel i dessa industrigrenar varit i stånd att bibehålla sig vid sitt närvarande belopp, för hvilket förhållande den helt och hållet har att tacka den handelspolitik som med Engelska traktaten grundlades 1860. Ty exporten af siden från Frankrike till England, som år 1859 uppgick till 1,732,928 £ sterling, hade stigit 1865 till 9,004,291 £; och exporten af vin, som år 1859 beräknades till 559,304 £, hade ökats 1865 till 1,585,858 £ sterling.

Angående vidare de franska protektionisternas förevändning för de föreslagna tullförhöjningarne, nemligen försöket att derigenom öka statsinkomsterna, bevisar författaren fruktlösheten af ett sådant försök, och anför huru som en sådan politik redan är utdömd af hvarje land med

en sund ekonomisk lagstiftning. Man har ofta, säger han, åberopat Förenta Staterna i Nordamerika såsom exempel på framgången af denna politik, men sådant måste vara gjordt i full okunnighet om dess inflytande på den amerikanska unionens industriella ekonomi och välmåga. Att en stor statsinkomst der blifvit åstadkommen genom att beskattningssystem som hvilat tungt på hvarje gren af handel och industri, och genom den mest oppressiva tariff af tullsatser är ovedersägligen sant; men detta resultat har icke kunnat ernås utan genom en process, hvilken i många grenar tillintetgjort den amerikanska industrien och förorsakat befolkningen en mängd umbäranden, som endast genom landets vidsträckta territoriella utsträckning varit möjliga att uthärda, och hvilken process, om något af Europas äldre länder skulle genomgått den samma, otvifvelaktigt skulle fört med sig nationel undergång. Till bevis härpå citerar författaren slutligen ett utdrag ur den nordamerikanska tidskriften »North American Review», hvilket är skrifvet af amerikansk tjänsteman, grundar sig på en officiella uppgifter och utgör ett intressant bidrag till protektionismens historia. Det lyder sålunda.

»Sedan 1860 har Förenta Staternas befolkning tillväxt med nära 8 millioner: sedan dess hafva 25,000 eng. mil ny jernväg blifvit färdigbygda; statsskulden är blott hälften så stor som Storbritanniens; statsutgifterna äro tydligtvis också mycket mindre. Det finnes väl ej heller något naturligt skäl hvarför Förenta Staterna skulle nu mindre vara i stånd att täfla på världsmarknaden än 1860; — men icke desto mindre är det ett faktum, att Förenta Staternas befolkning, per hufvud räknadt, nu använder mindre socker och kaffe och färre stöflar, skor, hattar och andra artiklar af allmän förbrukning än den gjorde 1859. Förbrukningen af bomullstyg var mindre 1870 med en befolkning af 39 millioner än 1860 med 30 millioner; och amerikanerne icke blott köpa mindre hemma, utan sälja också mindre till utländingen, och afsända hvad de sälja i främmande skepp».

Följande uppgift på åtskilliga exportartiklars totalvärde 1860 och 1869 innebär ett tydligt vitnesbörd om detta aftagande i välstånd, hvilket vid jämförelsen blir ännu större, då man besinnar att för

förstnämnda år exportvärdet är beräknadt i guld och för det senare i pappersmynt, som nu står 13 procent under pari:

	Exportens värde	
	1860	1869
	i gulddoll.	i pappersdoll.
Djur	1,855,091	689,508.
Öl & Porter	53,573	9,755.
Skodon	782,525	356,290.
Ljus	760,528	324,995.
Åkdon	816,973	299,487.
Hudar och skinn . .	1,036,260	219,918.
Tobak (bearbetad) .	3,337,083	2,101,335.
Ullprodukter	389,512	237,325.
Trädgårdsalster . .	596,910	44,816.

Äfven i Förenta Staternas skeppsfart har en stor förminskning egt rum, icke blott hvad beträffar utländska handeln, utan också kustfarten, som fortfarande är ett monopol för amerikanerne sjelfva, och de skepp som användas vid fisket. I Stater- nas handel med Storbritannien deltog 1860 924 amerikanska och 613 utländska fartyg, 1869 365 amerikanska och 1,394

utländska. År 1860 voro ensamt i staden Newyork 15,000 personer sysselsatta med bygnad och reparation af ångmaskinerier för fartyg, under det 1870 knappast 700 funno sysselsättning i denna industri, som dock på sin tid var en af de bäst betalda och mest lönande, och hvari amerikanerne hade rykte för sig att lemna ett ypperligt arbete. Och detta har försiggått, under det samtidigt arbetslönerna inom samma industri uti England sedan 1863—64 stigit med 15 procent, oaktadt, i följd af förbättrade arbetsmetoder, kostnaden för den färdiggjorda produkten förminskats. Resultatet af skyddssystemet i Förenta Staterna har varit nedsatta arbetslöner, minskad konsumtion, försvarad export till följd af förökade produktionskostnader; medan deremot i Storbritannien arbets- lönerna stigit, produktionskostnaden för- minskats, förbrukningen tilltagit och ex- porten i betydande mån förökats».

W. T.

Virchow.

Om naturvetenskapernas bestämmeelse.

Inför de tyska naturforskarnes och lä- karnes församling i Rostock i September månad detta år höll den berömde folk- representanten och vetenskapsmannen pro- fessor Virchow ett föredrag öfver *Natur- vetenskapernas bestämmeelse uti Tysklands nya nationella lif*, hvilket synes oss i flere afseenden så märkvärdigt att en kort redo- görelse för dess innehåll icke bör vara främmande för denna tidskrifts ändamål. Det är två omständigheter som hos oss bidraga att göra denne betydande natur- forskare och statsman impopulär — han är preussare och om man så vill materia- list; men detta bör dock icke hindra nå- gon att göra rättvisa åt de stora utsigter han öppnar för naturforskningens ingri- pande i det allmänna lifvet, hvilken in- flytelse icke lär vara begränsad till Tysk- lands område, och den oförskräckthet hvar- med han, der såsom alltid, förde den and- liga och politiska frihetens talan.

De tyska naturforskarnes och läkarnes förening fyller nästa år ett halft sekel. Vi hafva nyligen i vår uppsats om »Det

nya Tyskland», haft tillfälle att se hvilket inflytande detta slags fria församlingar ut- öfvat på det politiska lifvet. Det var den gamle *Oken*, hos oss mera känd såsom en mystisk naturfilosof än såsom sträng na- turforskare och frisinnad kämpe för sitt fäderneslands politiska enhet, från hvilken den första kallelsen utgick till en förening af naturvetenskapens vänner i alla delar af Tyskland. Det var 1822 de första gån- gen sammanträdde i Leipzig, såsom Virchow erinrar, väl icke i skydd af nattens mör- ker, men dock i skydd af hemlighetens. Tankens och forskningens män vågade för femtio år sedan icke öppet sammanträda till öfverläggning i ämnen, som skenbart icke hade något att göra med folk Rörel- serna och politiken, ehuru de här såsom annorstädes icke kunde undgå att inverka på folkmedvetandet. Det var icke förr än 1861 som namnen på de österrikiska del- tagarne i Tyska Naturforskarensällskapet kunde öppet tillkännagifvas. Hvad man än i öfrigt må tänka om Tyskland och dess nyförvärfvade politiska enhet, lär

man väl icke kunna neka alla sympatier åt det arbete som gjort det möjligt för fria män att i dagens och offentlighetens åsyn förena sig till öfverläggningar och samtal, hvilka till förene måste gömmas under hemlighetens slöja.

Huru vida det tyska naturforskarellskapets föredöme gifvit upprinnelsen åt de skandinaviska naturforskarnes förening och öfriga intellektuella förbindelser mellan den högre odlingens målsmän i de skandinaviska länderna, af hvilka redan härflutit så många fördelar för denna odling, och hvilka så kraftigt medverkat att stärka den helssamma känslan af de nordiska folkens gemensamhet i ursprung, lynne och intressen, våga vi icke med visshet afgöra, men så mycket veta vi, att det berömda engelska sällskapet *British Association*, hvilket stiftades nio år senare än detta sällskap, uttryckligen erkänner att det var de stora och välsignelserika resultaten af den tyska föreningens verksamhet som gaf anledning till dess stiftelse.

Talaren kastade till en början en återblick på det tillstånd i hvilket den tyska vetenskapen befann sig i början af 1820-talet. Hon stod, sadet det, »under högttrycket af de franska glansmännen, dessa höga andar, som utgångne ur den stora revolutionen bröto nya banor på alla områden af naturforskningen».

Han fortsatte: »Det höfves oss väl att, just i ett ögonblick då en illa underrättad press hopar hän och vanära öfver olyckliga grannfolk, tacksamt erinra oss den tid då den högre odlingens af franska män eröfrade skatter strömmade ut till alla nationer, och då intet folk begärligare och ifrigare grep efter dessa rika häfvor än det tyska. Store män sådana som *Laplace*, *Gay-Lussac*, *Jussieu*, *Cuvier*, *Dupuytren*, *Laennec*, skola blifva oförgätna i mensklighetens historia. Då de tyska naturforskarna första gången trädde till samman, var, om vi vilja bekänna sanningen, allt hvad tysk vetenskap hette ännu så mycket i sin linda, att till och med den lägre art af vetenskapen som tillhör handböckerna var fransk, liksom dessa böcker sjelfva. Om man genomgår litteraturen för denna tid skall man finna, att med några få glänsande undantag var hela den egentliga läroboksvisdomen, hvarur den stora allmänheten hemtade sin kunskap, till

sitt ursprung fransk. Så fortfor detta i större eller mindre mån ända in på trettio-talet. Men i den lilla krets som Oken församlade omkring sig, och hos de vänner han egde gömde sig under tiden en ny tanke, den hufvudsakligen tyska tanken, hvilken vårt folk kan berömma sig af att hafva bragt till mognad, hvilka blifvit grundvalen till de flesta naturvetenskapernas utveckling i vår tid, och hvilken, såsom jag hoppas, skall blifva grundvalen till ännu större verk — jag menar *den genetiska tanken*».

Med detta uttryck menar Virchow påtagligen ingen ting annat än utvecklingens lag, enligt hvilken alla föremål äro underkastade en ständig förändring, utan att derföre blifva något annat än sig sjelfva, och han säger äfven straxt derpå, att denna tanke väl förut vid flere tillfälle uppykt i odlingens historia, men aldrig lyckats försona de skenbart stridiga begreppen: evig föränderlighet och evig oföränderlighet. Denna föreställning utbildade sig först inom de studier som sysselsatte sig med den organiska naturen, från aktgifvelsena på växtens och insektens lif, men tog efter hand en sådan omfattning, att de naturliga tingen öfver hufvud äro att betrakta i sin historiska förändring, och att det, oaktadt deras individuella bestånd under de olika utvecklingsskedena, är deras variabla egenskaper på hvilka den hufvudsakliga undersökningen måste riktas. Han erinrar i förbigående, med hvilken hastighet denna tanke utbildat sig från slutet af förra århundradet till Okens dagar, då den ännu blott hade formen af en dunkel aning, men sedan med större och större bestämdhet framträd i de bekanta Darwinska satserna. »Ty från arternas oföränderlighet till arternas föränderlighet är ju icke något större steg än det nyss antydda, att man nemligen icke betraktar tingen såsom gifna, eller fullfärdiga, utan såsom blifvande. Om denna tanke först gjort sig gällande i betraktelsen af den organiska naturen, så må det väl nu vara tillbörligt att erinra derom, att den med tilltagande vidd gör sig gällande i betraktelsen af hela världssystemet, så att den moderna astronomien, enligt hvad i den engelska naturforskareförsamlingen blifvit yttradt, börjar upphöra att vara endast en himlakropparnes *fysik*, och begynner an-

taga betydelsen af himlakropparnes *fysiologi*.

När man nu ser huru mycket under dessa femtio åren blifvit uträttadt inom vetenskapernas område, huru hvarje fläck af detta område blifvit upparbetad, huru åskådningen blifvit i grund förändrad, huru detta vetande utöfvar sina allsmäktiga verkningar på det dagliga lifvet, kan man väl tycka att man nu står vid målet, och att det på detta fält ingen ting vidare står att uträtta. Handel och yrken, bergsbruk och åkerbruk, sjöfart och landkommunikationer, kokkonsten och den enskilda hushållningen, hafva ju alla erfarit naturstudiernas inflytande och i många afseenden derigenom blifvit i grund förändrade.

Dessa materiella verkningar må icke underskattas, och naturvetenskapen kan vara stolt öfver att hafva uträttat sådana storverk. I sjelfva Frankrike har icke blott uttrycket om »skolmästaren från Königgrätz» blifvit ett slagord, utan man har också vant sig vid den föreställningen, att Tysklands skolor och universitet haft inflytande på det sista krigets gång, och att den tyska vetenskapen, genom att uppföra ett så stort antal ingenjörer, fabrikanter och producenter af särskilda ting, på ett afgörande sätt inverkat på sjelfva krigföringen. Deruti må ligga en viss öfverdrift, men det kan icke nekas att artilleriet med allt hvad dertill hörer blifvit en del af de tillämpade naturvetenskaperna, och man kan ordentligen förvåna sig deröfver, att ännu ingen kommit på den tanken att i naturforskaremötet inrätta en särskild sektion för artillerivetenskapen.

Men så stora tjänster dessa forskningar än hittills gjort menskligheten i dess dagliga lif, är det intet tvifvel derom att de ännu hafva mer att uträtta, samt att ojemförligt större och kanske oskattbara välgörningar deraf äro att förvänta. Maskinarbetet är utan tvifvel bestämdt att uttränga det blott mekaniska menniskoarbetet, och det genom maskiner besparade menskliga arbetet måste kunna tillgodogöras på ett högre och bättre arbetsfält. De klasser som sysselsätta sig med grofarbetet börja redan, fastän i en rå och oklar form, framställa fordringar i denna riktning, då de tala om bestämmandet af en *normal arbetsdag*, på samma sätt som för årtusenden sedan den sjunde dagen helgades till en hvilodag, en

dag för andlig vederqvickelse och förädling. Man kan redan nu höra en eller annan intelligent arbetare säga, att den tidsbesparing som blir en följd af normalarbetsdagens införande skall egnas åt det andliga arbetet, icke blott till uppföstran och förädling utan äfven till befordran af vetenskapens framsteg, hvilka åter skola gifva anledning till nytt arbete, nya utgångspunkter för andliga och tekniska framsteg. Sådana fordringar möta ännu motstånd, men det ligger något befogadt i dem, och man kan tänka sig, hvad med det på ett förnuftigt sätt använda besparade arbetet skulle kunna uträttas. Ty ett folks framsteg beror icke derpå att det kan uppvisa enstaka framstående personer. Väl binder sig vissa tidens intellektuella arbete företädesvis vid vissa namn, och man har vant sig att med dem beteckna hela deras tidevarf, men ser man noga på saken, finner man att det mesta arbetet, som sålunda knyter sig vid enskilda namn, närmast varit en följd af mångas medverkan.

»Många äro på en gång sysselsatta med idéns befrielse ur dess många omhöljen: Den ena lossar ett hölje, den andra ett annat. Den herliga kärnan blir mer och mer fattlig, intill det ögonblick då den sista forskaren griper den och räcker den fram åt den hänryckta världen. Men endast undantagsvis händer det att en enda forskare är förunnadt att undanrödja alla svårigheterna, framdraga en fråga så att säga ur det ursprungliga mörkret och slutligen besvara henne helt ensam i sitt eget arbetsrum. Vanligen bereder sig lösningen i det förenade arbetet af en stor mängd medarbetare.

Derför ser man också att i den mån de medverkandes antal växer, ökar sig massan af internationella prioritetsstridigheter, emedan, temligen liktidigt eller kort efter hvarandra, på de längst skilda orter beträdas samma vägar, framställas samma frågor, debatteras samma föremål och sanningen på detta sätt kommer på många punkter så nära upp till ytan, att när den utkorade forskaren ändtligen kommer, han på en gång bringar den i dagen. Det är högst få af vår tids stora upptäckter, hvarvid icke hvarje kulturfolk för sig har en benägenhet att skjuta sina egna namn främst i förgrunden». Sådana anspråk framställas stundom med en viss oförsynt-

het, men alltid måste man erkänna att nationerna i sin helhet vinna i lycka och rikedom, i den mån många af deras medlemmar deltaga i kulturarbetet.

Men den *materiella* vinsten är icke allt: det ideella förvärfvet, som vetenskapen alla dagar lägger till samman, är af än större betydhet. Alla människor tala om hvad skolan utträttar i alla sina afdelningar, men ganska få hafva klart för sig, i hvilken grad framtidens skola, den ur hvilken kommande generationer skola utgå, kommer att taga inflytande af det nya vetandet, och i hvilken grad man bör kunna hoppas att ur detta vetande ett nytt inre lif skall uppspira för hela nationen. Talaren utvecklade derefter huru för Tyskland frukten af detta arbete skulle blifva den andliga, ideella enhet som förebildas af den nyvunna politiska enheten. Dertill gör icke till fyllest att man vet sig hafva enahanda ursprung och vissa seder och bruk gemensamma med hvarandra: det fordras fast mer att hela folket skall lefva samma andliga lif och stå så att säga på samma andliga botten.

Att i högre mening gifva ett folk samma fädernesland är att genomtränga det med samma vetande, gifva det samma andliga grundläggning, så att det icke händer såsom nu, att mellan många medborgare råder en fullständig olikhet icke blott i öfvertygelserna och åsigtorna utan i själfva utgångspunkten för tänkandet. När hos ett folk fins obligatorisk undervisning, när hvarje enskild är tvungen att underkasta sig den undervisning staten föreskrifver, och lagstiftningen säger ifrån hvilket mått af kunskaper en hvar minst måste äga, då kan man såsom en första konsekvens äfven begära, att det meddelande vetandet bygges på en räckta af likformiga grundfästen, hvarigenom det blir omöjligt för dessa orimliga meningsskiljaktigheter att existera, hvilka nu förekomma hos de flesta kulturnationer.

Talaren erinrade härvid om den tillfälligheten att de romersk-katolska religions-samfundens årsmöten vanligen inträffa åtta eller fjorton dagar före naturforskarnes. Och huru olika äro ej tankegången och föreställningssätten hos dessa båda samtidiga föreningar. Man må tala aldrig så mycket om naturforskningens framsteg, om spektralanalysen och dylikt, men det klingar helt underligt att ännu

höra fasthållas samma föreställningar om himlahalvvet och verldsbyggnaden som finnas beskrifna i Första Mosebok. »Det är ingen möjlighet för människor att förstå hvarandra i ett sällskap der ena delen är uppfylld af spektralanalysens stora företeelse, och anser verldskropparne såsom »vardande», det vill säga allt jemt förändringar underkastade, men väsentligen af samma grundämnen som vår jord sammansatta kroppar, under det den andra delen tänker sig en stor skådebana i den der trakten der det börjar blåna (munterhet), och befolkar den med skapelser af sin egen eller andras fantasi. Ja, det är något lustigt men på samma gång också något betänkligt, och efter någras mening är det ingen ting så betänkligt som denna skiljaktighet i uppfattningen af verlden.» Men huru skall man komma till en öfverensstämmelse? Naturforskaren står på sin sida fast vid sin forskning, och de andra stå på sin sida lika hårdnackadt fast vid sitt gamla föreställningssätt. Denna passiva hållning på naturforskarnes sida har något betänkligt, ty skiljaktigheten växer med hvarje dag mellan två olika kretsar af föreställningssätt, och ju större svalget blir emellan båda, desto mer är det fara värdt att det en gång kommer till en våldsam sammanstötning, så snart den ena fordrar att göra sig gällande äfven åt andra sidan. Ett folk såsom det tyska kan hafva nog, synas det, med *ett* religionskrig, det trettio-åriga; det tyska folket gjorde då hvad det kunde, och det får icke komma derhän än en gång att klyftan vidgar sig, till dess någon politisk makt, hvilken som helst, kan finna för godt att bemäktiga sig skiljaktigheten och dermed anställa sina experiment. Folket måste nödvändigt bringas derhän att en öfverensstämmelse blir möjlig, att dess inre utveckling, dess andliga arbete, kan hädanefter byggas på gemensamma grundvalar. Det är ju alldeles omöjligt att någon helsosam utveckling kan komma till stånd, så länge olika delar af folket fyllas af helt olika idéer. Derför måste man med alla krafter sträfva derhän att vetenskapen blir en allmän egendom, och detta icke blott på den hittills redan mycket, och visserligen icke utan nytta, beträdda *populariseringens* väg, utan på *den rationella uppfostrans* vida säkrare bana. All blott populär bildning har det stora

felet att vara blott styckverk. Bitvis och utan allt sammanhang foga sig de olika kunskaperna tillhopa i ett redan avslutet medvetande. »Man kan bibringa äfven en ortodox af renaste vatten den öfvertygelsen att det är väte som förbrinner i solen, och att denna brand är vilkoret för vår tillvaro här på jorden, men denna föreställning har icke det ringaste sammanhang med hans öfriga tankväsende, och han upptager den såsom en växt omsluter något främmande ämne, liksom, om jag får låna en bild från medicinen, en mask befinner sig i ett annat djurs inellvor. Det är två alldeles åtskilda saker, som kunna utveckla sig i och med hvarandra, men de förblifva två alldeles skiljaktiga varelser, hvardera ett särskildt för sig. En sådan menniska råkar, så snart han söker att vidare utveckla sig, i tvedrägt med sig sjelf, den oförmedlade motsatsen mellan hans föreställningar borrar hans tro i sank, och han börjar kanske äfven tvifla på den faktiska verkligheten, så uppstår till slut en olycklig skeptiker. Det är efter min erfarenhet en mycket vanlig påföljd af den populariserande lärdomen: de flesta bildades vetande är ett slags konglomerat, såsom sandstenen eller porfyren.

Naturforskningen måste sörja därför att vetandet blir något likformigt, som är af samma ämne och flyter ur samma källa. Dertill hör visst en allmänt öfvad metod för tänkandet och vissa samstämmiga former för uppfattningen och tydningen af naturföreteelserna. Det förekommer emellertid ganska ofta till och med naturforskare, som inom sitt område arbeta strängt och samvetsgrant efter den naturvetenskapliga metoden, när de öfvergå på ett annat område antaga en helt annan metod, som förräder den porfyrtade sammansättningen af deras andliga varelse. Det är dock sant att naturforskningen har sina gränser, och dess sätt att tänka löser icke hela världens gåta. Den moderna fysikaliska undersökningen framgår småningom till en sådan finhet att atomernas bygnad blir föremål för en regelmessig undersökning. Nu kommer filosofen och säger att det icke ges några atomer, och att allt antagande af sådana, är en galenskap. Huru vill man då komma till rätta? Derfor borde hvarje menniska hafva så mycken naturvetenskaplig uppfostran att hon förmår inse den re-

gelrätta uppställningen af ett fysiskt problem. Man kan fasthålla den meningen att atomerna icke äro den yttersta lösningen af frågan om materiens väsende, men man måste på samma gång tillstå, att intill en viss gräns är fysikens sätt att gå till väga berättigadt, och man får icke för de »yttersta» problemens skull förtvifla om sanningen och realiteten af de ting hvilka naturforskaren med sin metod kan regelmessigt undersöka.

Talaren öfvergick derefter till vissa liehaberier i öfvertygelseväg, hvilka man icke vill släppa, emedan man en gång fattat tycke för deras traditionella föreställningar, på hvilka man tror endast därför att man vill tro på dem. Genom metodisk uppfostran bör det komma derhän att detta behaveri, att sträfva emot att en bättre och fullkomligare insigt blir erkänt och ansedt såsom något omenskligt. Den som har det svåra åliggandet att inom de biologiska vetenskaperna följa lifvet i dess särskilda företeelser stöter snart på det gamla problemet om själen. Man kan icke afskåra undersökningen derom med den enkla invändningen att man har sin egen mening om tillvaron af en personlig själ, som kan skiljas från kroppen, aflägsna sig derifrån och antaga en själfständig tillvaro, som behandlar kroppen endast såsom en maskin, eller begagnar honom såsom en klädnad, hvilken hon när som helst kan afkasta. När fysiologen undersöker hvad som menas med själen, kommer han till en serie af organiska verksamheter, hvilka öfver allt knyta sig vid bestämda trakter, som äro alldeles bestämdt lokaliserade, der det är alldeles omöjligt att kraften löper sin väg och, lemnar organet kvar, utan der hon är absolut fängslad och qvarbunden vid organet, och der det absolut icke står att finna något af hennes verksamhet, så snart detta organ icke vidare är för handen. Hela världen är alldeles ense härom, när det till exempel är fråga att bedöma själssjukdomar. Man medgifver i allmänhet att en sinnesrubbad person har själ eller ande, man medgifver också att kroppen befinner sig i ett dåligt tillstånd, i följd hvaraf de andliga förmögenheterna icke kunna regelbundet verka, och när man derefter frågar hvar det onda sitter, så kommer man med lätthet till klarhet deröfver: i det ena fallet är det hjernan som är sjuk, i det andra

är det ryggmärgen o. s. v. Detta är ett så allmänt antagande, att till och med domstolarnes sätt att förfara dermed öfverensstämmer. Undantag derifrån utgöra endast de få personer hvilka ännu i våra dagar tro att djefvulen i köttslig gestalt far in i människokroppen och i den frambringa tillståndet af besatthet. Detta förhållande är efter deras föreställning alldeles detsamma som nyss sades om intestinalmasken. I öfrigt äro så godt som alla öfverens derom att det vid själssjukdomar är något organ som är angripet, och ingen människa tror att det är den odödliga själen själf som vid sinnesförvirring befinner sig illamående. »Men så snart man nu från själssjukdomen går ett steg öfver på det vanliga lifvets område, då är med ens denna erfarenhet förlorad, då finner man det mest hårdnackade motstånd, då säger nästan en hvar ifrån, att det fysiologiska betraktelsesättet icke längre behagar honom. Så snart det är fråga om det andliga lifvet i dess vanliga företeelser, då är själen någonting alldeles särskildt, och när naturforskaren fortfar ett analysera hjernan, att i dess särskilda delar lokalisera de särskilda andliga verksamheterna, och att upplösa själens förutsatta enhet efter organets belägenhet, då är naturforskaren en *materialist*».

Talaren anför detta exempel, säger han, endast för att visa behörigheten af den fordran att hvad som är rätt å ena sidan också må få vara rätt på den andra. Det är otillständigt att med olika andlig måttstock mäta olika naturliga företeelser; vi måste vänja oss vid att i allt tänka metodiskt, och metodiskt tänkande är nu en gång icke annorlunda möjligt än derigenom att vi studera hvarje särskild företeelse på det material i hvilket den fullbordar sig.

Vi kunna då finna, att den rörelse hvilken vi förnimma såsom företeelse är en meddelad, att den blifvit öfverflyttad utom ifrån, eller att den beror på den egendommiga verksamheten hos själfva den del som är föremålet för vår undersökning: ett tredje gifves icke, och inom ett af de två måste vi stanna med vår tanke. Det är omöjligt att menskligheten i längden skulle kunna undandraga sig den öfvertygelsen, att de lagar hvilka röja sig i allt hvad som omgifver oss, och hvilka bevisa sin giltighet så långt vår iakttagelse räcker, icke

skulle vara giltiga för hvarje omdöme och hvarje ting som vi kunna nå med vår iakttagelse. Om det bortom dessa tillgängliga ting, hvilka vi kunna fatta med våra sinnen och våra kunskapsmetoder, ännu gifves andra ting, det låter sig först afgöras när våra sinnen genom nya forskningsmetoder erhållit nya hjälpmedel. Så till exempel har det blifvit ett problem för vår tids forskning att afgöra, om och utom de kemiska kroppar som förekomma på vår jord ännu fins ett särskildt ämne, det på senare tider så mycket omtalade Helium. Ingen kemist nekar i principen att det kan finnas ännu andra kemiska kroppar än de för oss bekanta, och att särskildt sådana nya ämnen möjligen finnas på andra verldskroppar, men de skola ändå låta intränga sig i raden af de kroppar som redan äro oss bekanta, och de må hafva så nya egenskaper som helst, så måste de dock låta bedöma sig efter de positiva erfarenheter som vi redan förvärfvat genom bekantskapen med de jordiska kropparne. Skulle det alltså en gång komma derhän att lefvande väsen finnas på någon annan verldskropp, så kunna dessa utan tvifvel vara af annat slag än de som finnas på jorden, och ingen naturforskare skall påstå att alla möjligheter af organisation äro afslutade med de organismer som vi känna. Liksom vi i jorden finna en stor mängd organiska former som icke längre finnas i lifvet, liksom är det tänkbart att det gifves andra organiska former, hvilka ännu icke till kommit utveckling på jorden, och det behöfver icke antagas att de utvecklingar vi här lärt känna också måste hafva blifvit genomgångna på andra verldskroppar. Ingen vågar påstå att gränserna för vår erfarenhet icke kunna vidgas, att icke nya problem låta uppkasta sig för forskningen, eller att hvarje vidare forskning i materiens väsende upphör med atomen. Men att vilja lösa problem innan man kan företaga deras korrekta uppställning, det synes väl vara en absolut omöjlighet, och likväl är det på detta sätt som många människor företaga sig att konstruera verldsaltet. Man må dock icke låta sig: hvarje uppställning af en verldsplan är en förhastad travestering af vår jord, vår varelse och vårt eget sätt att tänka.

Kunde man förmå mängden af människor att icke sysselsätta sig med undersök-

ningar om sådana ting hvarom vi omöjliga kunna erfarä något, icke uppkasta några sådana problem hvilka vi tydligen veta icke kunna lösas, så vore redan många svårigheter undanröjda. Men den motsats som de politiva religionerna framkalla mot den vetenskapliga undersökningen är så skarp, att om man är aldrig så eftergifvande mot de personliga meningarne och den enskilda känsloriktningen, landets lagstiftning och naturforskarnes arbete omöjligt kan inskränka sig dertill att förklara dessa områden okränkbara. Kan den romerska Syllabus angripa den bestående statsorganisationen, måste denna äfven kunna angripa Syllabus. För ett folks lycka måste på sidan om de teologiska stridigheterna kunna finnas ett fält der alla åskådningar kunna mötas.

Den katolska kyrkan har också börjat

förfara genetiskt, i det hon skapat nya dogmer, men derigenom binder hon sinnena mer och mer, då deremot naturforskningen med hvarje steg framåt fullständigare frigör dem, hvarigenom nya banor brytas för tanken och för individen öppnas möjlighet att i fullt mått vara sann och sedlig. Ty i den män menniskan lär sig tänka riktigare, större kretsar af vetande öppna sig för hennes tanke, en större mångfald af ting blir för henne tillgänglig, i samma mån blir också hon själf mer förpligtad att ställa strängare sedliga fordringar på sig själf, och man bör väl hoppas att det skall lyckas att i vetandets utsträckning äfven finna en sporre till högre sedligt bemödande, en anledning till ständigt stegradt sträfvannde efter sanning, ärlighet och trohet i lefvet.

Blick på pressen.

Bristen på händelser, och det starka snöfallet, som under hela första delen af veckan gjort ett afbrott i postförbindelserna, har förorsakat en viss enformighet inom pressen, som knappast gifvit vika för den officiella tidningens tillkännagifvande att ny chef för landtförvarsdepartementet blifvit utsedd. Då statsrådet Weidenhielm icke vederligen hittills deltagit i det politiska lifvet, har icke heller denna händelse, som dess utom varit länge väntad, gifvit anledning till några särdeles märkliga eller sins emellan stridiga meningyttringar. En förmodan har varit uttalad, vi minnas icke rätt från hvilket håll, att till krigsminister icke skulle komma att utnämnas någon annan än den som omfattade det sist framställda arméförslaget, och att således den mycket omtalade solidariteten mellan statsrådets ledamöter skulle komma att bevaras. Vi hafva aldrig trott på detta rykte och vi förmoda att *Dagens Nyheter*, som ensam egnat ministerombudet i dess politiska sammanhang någon större uppmärksamhet, kommit det verkliga förhållandet temligen nära, då samma tidning, efter ett oförbehållsamt erkännande af företrädarens redbarhet, goda vilja och högst sällsynta arbetsförmåga, yttrar sig på följande sätt:

Att öfversten och chefen för Kalmar regemente hr Weidenhielm blifvit hans efterträ-

dare är ett omisskänneligt tecken till att regeringen haft klokheten öfvergifva all tanke på att förelägga nästa riksdag ett nytt förslag af samma grundkarakter som de närmast föregående. Hr Weidenhielm, som anses för en skicklig regementschef, skall derförutan få så mycket arbete han någonsin kan önska sig, äfven om han egde det allra största verksamhetsbegär, med att i det nu varande landtförsvaret genomföra de högst nödiga reformer, medelst hvilka det är möjligt att göra det samma vida ändamålsenligare och starkare än det nu är.

I *Nya Dagligt Allehanda* har en insändare, en man af facket, börjat en artikel följd om »Vårt kustförsvar», som vi hoppas icke skall blifva utan inflytande på den stundande riksdagens behandling af Femte hufvudtiteln. Såsom motiv för en kraftig utveckling af sjöförsvaret utgår han från följande obestriddliga sats:

Icke ens den af fosterländsk hänförelse mest genomträngde torde kunna föreställa sig att, i fall det haf ej fans, hvilket skiljer vårt land från Ryssland och Tyskland, det vill med andra ord säga, i fall Rysslands vestra och Tysklands norra kustlinie vid Östersjön i stället för detta haf utgjorde en del af Sveriges gränser, ett lyckligt försvar af vårt oberoende nu mera vore möjligt. Mot de mäktiga härmassor med förnödenheter af alla slag, hvilka i sådant fall jernvägar med lätthet på skilda punkter och under alla tider af året kunde tillföra oss, skulle vi kunna försvara vår ära, men säkerligen icke vår sjelständighet.

Derefter visas huru vår kust är öfver allt omgifven af oskattbara försvarspositio-

ner, men huru äfven den nya tidens utvecklade kommunikationsmedel göra det nödvändigt att väl begagna dem, i synnerhet genom ett start minförsvar, och högst intressanta detaljer meddelas om torpedofartyg och andra hit hörande uppfinningar.

I samma tidning läses en annan insänd artikel, undertecknad *Egidins*, som redogör för *Nordvestra Bergslagsbanans* Aktiebolag. Om detta storartade och såsom vi hoppas förfäderneslandet välsignelsebringande företag uttalas följande omdöme, i hvilket vi till alla delar instämma:

För mindre än tre månader sedan — huru mången trodde på möjligheten af detta stora förslag! Och dock — med en jmförelsevis ringa ansträngning till, och man kan taga för gifvet, att inom få år skall genom Sveriges förnämsta bergslager ligga färdigt ett bredspårigt utmärkt jernbanssystem af ej mindre än 52 svenska (347 engelska) mil, en affär på mer än 40 millioner riksdaler samt, hvad än mera är, denna summa, om de 5 millionerna statslån undantagas, skall utgöras af

privata penningar och af endast *svenska* penningar! Det blir svårt att på förhand göra sig en föreställning om det intryck en sådan företelse skall komma att göra, eller om de verkningar i nationalekonomiskt hänseende en sådan väldig och välberäknad kraftyttring af svenska affärsmän och näringsidkare skall komma att medföra! Må det ursäktas vår patriotiska stolthet, om vi på hvad som redan skett stödja hoppet om en betydlig höjning af svensk kredit och svenskt anseende, samt om en hittills icke anad frisk och mäktig utvecklingsförmåga, grundad på egna krafter och egna beräkningar. En nation, som förstärker och beräknar utvägarne och sättet för sin ekonomiska utveckling, och som inom sig själf uppvisar och sammanbringar så betydliga summor för sjelfva utförandet, den skall varda högre aktad och anedd och med hvarje nytt steg finna sin utveckling lättare. Och dessa nya steg skola efter det väldiga prof, som nu är föremål för den allmänna meningens uppmärksamhet och bifall, icke låta vänta på sig. Troligen skall, i anledning af hvad som nu skett, man händanefter vid fråga om större lån, deribland äfven från statens sida, finna sig föranlåten derom i första rummet vända sig till inhemska bankmän.

Strödda underrättelser.

Ett bref från general Moltke. Vi träffa i en tysk litteraturtidning följande bref, som den berömda härföraren nyligen skrivit till den tyska skalden *O. von Rednitz*, till svar på ett poem som denne författare egnat honom. Det är icke utan intresse att se huru denne krigets man, midt under segrens hänförelse, dömer om dess anledningar, och hvilket mästerskap strategen ådagalägger äfven i konsten att föra pennan.

»Diktaren har rätt att vara slösaktig. Han gifver med fulla händer diamanter och perlor, himmelens stjernor och jordens blommor, och lika frikostig kan han vara med sitt beröm. I denna anda tyder jag edert poem, i hvilket ni ställer mig i bredd med forntidens yppersta män. Men dessa voro äfven stora i olyckan, och företrädesvis stora i denna. Vi hafva endast haft framgångar. Man må kalla det lycka, tillfällighet, Guds skickelse, ty människorna allena förmå icke att bestämma tingens gång, och så stora resultatene än äro som vi tillkämpat oss, så äro de dock en följd af omständigheter hvilka vi hvarken kunna åstadkomma eller beherska. Den gode men olycklige påfven Adrian IV lät på sin

grafsten rista följande ord: »Hvilken skillnad göra icke de olika tiderna i de bästa människors handlingar!» Mot omständigheternas oöfvervinneliga makt har äfven den tappreste ofta lidit skeppsbrott, under det att mången mindre tapper blifvit af samma makt införd i den lugna hamnen. Om jag af sådana skäl, och icke af falsk eller fäfång blygsamhet, måste tillbakavisa en god del af det beröm som blifvit mig egnadt, så är jag dock icke utan känsla derför, efter som en dikt såsom eder måste öfverleva minnesvärdar af sten och brons».

Emiren och kristallögat. Emiren Abu-Bekr förlorade i en träffning mot de kristna det ena af sina ögon. De kristna hundarne skola få betala hvad de tagit ifrån mig, muhlade han.

Han skickade derpå efter ett stort antal kristna fångar och lät utrycka ett öga på hvar och en af dem för att ersätta sitt eget, men han fann att icke ett enda passade till haus; alla voro olika i form, färg och storlek. Emiren var vacker, och hans ögon hade varit så klara, milda och djupa, att man tyckte att endast ett kvinnoöga skulle kunna ersätta förlusten. Valet föll på en ung kristen slafvinna vid

namn Sancha; hon framfördes, och läkaren fick befallning att börja operationen.

Flickan förfärades, darrade, och tårar fördunklade hennes ögons skönhet. Då framträdde en gammal turkisk doktor, som hade stort anseende hos folket. Han visste att Sanchas öga icke skulle göra emiren någon nytta, och dess utom hade hon en gång visat honom en välgärning. Han gick rätt fram till emiren och sade honom att han hade kristallögon, som voro alldeles lika emirens och mycket vackrare än de kristna hundarnes, hvilka genast förlorade sin glans, och med hvilka ingen annan kunde se. Abu-Bekr blef förtjust och gaf honom slafvinnan i betalning. Kristallögat insattes, och hela hofvet mente att ingen kunde skilja det från det naturliga.

»Men jag ser ju icke på det», skrek emiren i raseri.

Ah, svarade läkaren fyndigt; det måste väl få tid att vänja sig efter sitt nya hemvist. Du kan väl icke vänta att detta öga genast på stund tjenar dig lika väl som det andra, hvilket betjenat dig sedan så många år.

Emiren fann riktigheten af anmärkningen och lät doktorn i fred draga sina färde med slafvinnan, hvilken han skyndade att återgifva åt friheten och hennes kristna vänner.

Söndagshvilan. Jag förundrade mig, skrifer en fransk författare, för icke länge sedan att finna, att en offentlig handling kunde midt i medeltiden underskrivas och bevitnas af en embetsmyndighet på söndagen, men jag har sedermera funnit att under femtonde och sextonde seklen var sådant alldeles ingen ting ovanligt. Kö-

pebref och andra urkunder uppsattes och underskrefvos på de största högtidsdagar: herrar »tabellioner» hade den största frihet i detta afseende.

Alldeles på samma sätt förhöll det sig med universiteten; examina kunde hållas på hvilka dagar som helst. Så fick den berömde Frans Rabelais sitt medicine doktorsdiplom af fakulteten i Toulouse på sjelfva Allhelgonadagen. Samma rättighet hade på den tiden alla »liberala» yrken, eller de som så ansågos, det vill säga alla de som erfordrade studier. Att undervisa, skriva, kopiera handskrifter eller musiker noter var följaktligen tillåtet utan undantag hela året igenom.

När boktryckerikonsten hade blifvit upfunnen, blef det en stor förlägenhet; man frågade sig om boktrycket kunde sättas på samma linia som bokskrifvandet. Frågan blef mycket länge debatterad, och man anförde så många skäl för och emot, att hon icke blef afgjord, och att man än i dag är i okunnighet huru vida det är lofgifvet eller icke att arbeta på tryckerier om söndagen.

Ett annat yrke, som också kunde utföras på söndagarna, var barberarnes. De kunde icke endast alla dagar i veckan förätta kirurgiska operationer, utan hade också tillåtelse att raka.

Innehåll:

	Sid.
Riksdagsdebatternas offentliggörande	769.
Frihandel och protektionism	773.
Virchow, Om naturvetenskaperna	776.
Blick på pressen	782.
Strödda underrättelser:	
Ett bref från general Moltke m. m.	783.

SAMTIDEN,

Veckoskrift för politik och litteratur,

utgifves under nästa år 1872, med syfte att i frisinnad anda behandla företeelserna inom samhället, litteraturen, vetenskapen, sköna konsterna och den periodiska pressen. Tidskriften utkommer hvarje lördag med ett ark dubbelspaltig imperialoktav, som vid årets slut åtföljes af titelblad och register.

Prenumerationen sker på *postkontoren*, i *bokhandeln* samt i Stockholm på *tidningarnes utdelningsställen*; priset är 10 rdr för helt, 5 rdr 50 öre för halft och 3 rdr för fjerdedels år, *postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt*.

Obs. Alla meddelanden till Veckoskriften ställas till *Expeditionen af Samtiden*, N:o 28 Norra Smedjegatan.

Expeditionen kan icke åtaga sig att sända regelmessiga bytesexemplar, och ber derfor vänligast få afböja andra sändningar af landsortstidningar, än då det önskas fästa redaktionens uppmärksamhet på någon särskild artikel.